

НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЯ
ЗА НАСЪРЧАВАНЕ И ПОВИШАВАНЕ НА ГРАМОТНОСТТА
(2014 – 2020)

ЧЕТЕНЕТО – КЛЮЧЪТ ЗА ПОВИШАВАНЕ НА
ГРАМОТНОСТТА НА НАЦИЯТА

СЪДЪРЖАНИЕ

1. Анализ на състоянието	2
1.1. Грамотността като феномен	2
1.2. Значимост и място на проблема сред европейските и националните приоритети	6
2. Визия	15
3. Водещи принципи при изпълнение на стратегията	15
4. Стратегическа цел и оперативни цели	16
4.1. Стратегическа цел	16
4.2. Оперативни цели	16
5. Политики за насърчаване и развитие на грамотността	18
5.1. Политики при малките деца	18
5.2. Политики при децата в начална училищна възраст	20
5.3. Политики при юношите	23
5.4. Политики при възрастните	24
6. Партньори	26
7. Финансиране на стратегията	29
8. Индикатори за измерване на резултатите от изпълнението на стратегията	30
9. Планиране, наблюдение, отчитане и оценка на изпълнението на стратегията	31
9.1. Координационен механизъм	31
9.2. План за изпълнение на стратегията и отчитане	31
9.3. Наблюдение и отчитане	32
9.4. Събиране и използване на данни	32
9.5. Оценка на изпълнението на стратегията	32
Използвани съкращения	33
Приложение № 1 Основни дейности за изпълнение на стратегията	
Приложение № 2 Описание на дескрипторите според различните изследвания и връзката им с държавните образователни изисквания	
Приложение № 3 Примери за училищни инициативи за насърчаване на грамотността сред учениците	
Приложение № 4 SWOT-анализ	

1. АНАЛИЗ НА СЪСТОЯНИЕТО

1.1. Грамотността като феномен

Грамотността е основен фактор за личен и обществен просперитет. Тя е от решаващо значение за способността на човека да се развива като личност, да се учи през целия живот и да участва пълноценно в обществото. Грамотността е фактор за повишаването на производителността на населението в трудоспособна възраст, което води до икономически растеж и подобряване на социално-икономическите фактори. Негативни са последиците от ниските равнища на грамотност – ограничени възможности за заетост, бедност, неравенство в здравеопазването, ограничено социално и политическо участие. Придобиването на грамотност дава възможност на всеки да живее здравословно, отговорно, независимо и да постига успехи. В отделните периоди от развитието на личността обаче тя има специфични проявления и се разглежда в различни аспекти. Ето защо е важно преди да анализираме факторите и тенденциите за развитие да изясним обхвата и съдържанието на понятието *грамотност*. В последните години различни фактори провокираха говоренето на тази тема – постиженията на българските ученици в националното външно оценяване и в международните изследвания, както и констатирането на пряка зависимост между равнището на грамотност и социално-икономическите и демографските фактори. Значимостта на въпроса за повишаване на грамотността в българското училище намира отражение и в стремежа да се измести фокусът на внимание от граматично ориентираното към комуникативно ориентираното обучение по език.

Досега у нас не съществува общоприето понятие за грамотност. Традиционното разбиране за грамотността най-често се свързва с усвояването на четене и писане на родния език (или на езика, официален за дадената страна, където живее човекът).

В същото време, поради липса на друга дума, една и съща дума *грамотност* се употребява в смисъл и на езикова грамотност (literacy), и на математическа грамотност (numeracy), а нерядко – и на грамотност в областта на природните науки и технологиите. По този начин грамотността функционира в тесен (разбирана именно като четене и писане, т.е. предимно за да означаи „грамотност за четене” и/или езикова грамотност) и в широк смисъл (разбирана като комплекс от „грамотности” в т.ч. математическа, финансова, цифрова, в областта на природните науки и технологиите, а нерядко и възприемана като синоним на компетентности).

За целите на настоящата Стратегия с понятието *грамотност* ще се означава **езиковата грамотност на официалния език**, в основата на която е предимно грамотността за четене (свързана с уменията за четене и писане), но е неизменно свързана и с останалите умения – за слушане и за говорене.

В международен план нееднократно са правени редица стъпки за единно определяне на понятието *грамотност*. През 2003 г. на международна експертна среща на ЮНЕСКО се приема следната дефиниция на грамотността: „*Грамотността* е способността на човека да идентифицира, да разбира, да интерпретира, да създава, да обменя, да общува, да изчислява, като използва отпечатани и написани на ръка материали, свързани с различни видове контекст. Грамотността е продължителен и непрекъснат процес на обучение и/или учене, който позволява на човека да постигне целите си, да развие знанията си и потенциала си, както и да участва пълноценно в общността и в обществото, към което принадлежи.”

В различни публикации, посветени на грамотността, се срещат и понятията *начална грамотност*, *ограмотяване*, *вторична грамотност*, а напоследък все по-често се говори за *базова грамотност*, *функционална грамотност* и за *комплексна грамотност*.

Началната грамотност се свързва с началния етап от овладяване на четенето и писането в единство с разбирането на прочетеното и написаното, при който се овладява кодът за преход от графичните знаци към звуковата форма на думата при четенето и обратно – от звуковата форма към графичната при писането (*начално ограмотяване*). Компонентите на *началната грамотност* са умението да се чете, умението да се пише и умението да се разбира смисъла на прочетеното и написаното – умения, които следва да се придобият **в първи клас** в съответствие със заложените в националните учебни програми изисквания.

В тази връзка следва да се отбележи, че липсата на начална грамотност дава основание едно лице да бъде определено като *неграмотно*. Това понятие е и най-близкото до употребяваното от Националния статистически институт при преброяване на населението, като под това се разбира лице, което не може да чете и да разбира смисъла на написаното и не може да напише кратко изложение за ежедневните си дейности. Лице, което умее да чете и пише само цифри и собственото си име, трябва да се счита за неграмотно. Също така неграмотно е лице, което умее да чете, но не може да пише, и лице, което умее да прочете и напише само няколко заучени ритуални фрази.

За разлика от началната грамотност *вторичната грамотност* обикновено се

свързва с бързо развиващите се технологии и с уменията да се упражнява дадена професия. Преодоляването на вторичната неграмотност изисква непрекъснато учене, образование и квалификация, защото въвеждането на нови технологии в трудовата дейност заплашва работещите възрастни да изгубят шансовете си за успешна социална и личностна реализация.

В специализираната литература се употребяват още *базова грамотност* и *необходима грамотност*. Първата се разбира като минимално равнище, достатъчно за самостоятелно четене с цел самообразование, а втората се свързва с равнище, зависещо от социалния контекст на определена страна и изменящо се във времето в зависимост от измененията в конкретната социална ситуация.

Доколкото *базовата грамотност* като правило се свързва с основни умения за четене и за разбиране на текст, както и за писане и за правилна употреба на езика в съответствие с книжовноезиковите норми (с изследване на придобиването на тези умения се занимава международното изследване PIRLS), този вид грамотност можем да съотнесем с уменията, които се очаква да са придобили учениците **в края на началния етап** на основното образование в съответствие с държавните образователни стандарти. До известна степен и с изричното уточнение за разликата в целите, фокуса и обема на понятията, това са и уменията, които демонстрират лицата, които достигат ниво 1 в Програмата за международно оценяване на учениците (Programme for International Student Assessment PISA), както и лицата, които достигат ниво 1 в Програмата за международно изследване на компетентностите на възрастните (Programme for International Assessment of Adult Competencies PIAAC) (Приложение № 2).

През 50-те г. на XX век във връзка с идеята за ликвидиране на неграмотността сред възрастното население на света започва да се говори за *функционална грамотност*. Според определението на ЮНЕСКО *функционално грамотен е този, който може да участва в дейности, в които грамотността е условие за ефективно функциониране на неговата група и общност и която му дава възможност да ползва четенето, писането и смятането за своето усъвършенстване и за развитието на общността*.

Функционалната грамотност може да се разглежда в две измерения: като *прилагане на знанията по четене, писане (и смятане) в ежедневието*, за изпълнението на различни по характер задачи (например разчитане на надписи върху сгради или стоки, ориентация по разписанието на превозно средство за времето и мястото, откъдето то заминава и пр.); като *наличие на необходими знания и умения за упражняване на определени функции*, сред които най-важна е функцията на трудещ се човек. Затова

функционалната грамотност е основополагаща и в провежданото периодично международно изследване PISA се определя като способността на учениците да използват знания и умения в ключови познавателни области, като анализират, осмислят и представят решение на проблеми в многообразие от ситуации, близки до реалните.

Познавателните области, които се изследват, са четенето, математиката и природните науки. PISA търси придобиването на тези умения преди края на задължителното училищно образование¹ и затова изследва 15-годишните и има за цел да определи как и доколко успешно образователните системи подготвят младите хора за живота им на самостоятелни граждани.

Концепцията на PISA за *функционална грамотност* в областта на четенето се основава на разбирането, че това е умението за *разбиране, осмисляне и използване на писмени текстове за постигане на конкретни цели, за развиване потенциала на личността и за нейното пълноценно участие в обществения живот*³, т.е. за функционална грамотност може да се говори тогава, когато четенето и писането се владеят като самостоятелни практики с мотивация за употреба и така се интегрират в социалното поведение на личността в различни сфери. С други думи функционалната грамотност се интерпретира в много по-широк контекст от умението да се чете и пише. Съотнесено към държавните образователни изисквания и учебните програми основата за придобиване на функционална грамотност се поставя в началното училище, гради се постъпателно в рамките на прогимназиалния етап, като елементите на функционалната грамотност в областта на четенето се извеждат като очаквани резултати от обучението **в края на основното образование**, и се очаква всеки ученик да я притежава преди края на задължителното си образование. (Приложение № 2)

Всичко това предопределя централното място, което заема функционалната грамотност и в настоящата Стратегия. Доколкото целите ѝ са свързани с насърчаването и развитието на грамотността в областта на четенето, под понятието *функционална грамотност* ще се разбира способността на личността да ***открива, подбира, извлича, анализира и синтезира информация от различни по своя характер източници и да я използва за създаване на текст в зависимост от конкретния контекст за постигане на дадена цел.***

¹ най-често това е 16-годишна възраст

³ Петрова, С. (2010) Училище за утрешния ден. Резултати от участието на България в Програмата за международно оценяване на учениците PISA 2009. София: ЦКОКО

Функционалната грамотност от своя страна е основата за развитие на **мултифункционална грамотност** (насочена към по-високо ниво на създаване, разбиране, тълкуване и критическа оценка на писмена информация), която е от решаващо значение за личната, обществена и професионална реализация на човека и предпоставка за постигане на интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж на икономиката.

В заключение, в зависимост от функциите, целите и възрастовите групи, с които се свързва, за целите на настоящата Стратегия се различават следните видове грамотност:

- **базова грамотност** – умение за четене с разбиране на текст, за писане и за правилна употреба на езика в конкретен контекст (свързва се с компетентностите, които се очаква да притежават учениците в края на IV клас)
- **функционална грамотност** – умение за откриване, подборане, извличане, анализиране и синтезиране на информация от различни източници и за използването ѝ за постигане на дадена цел както в обучението по всички учебни предмети, така и в различни житейски ситуации (свързва се с компетентностите, които се очаква да притежават учениците в края на основното си образование)
- **мултифункционална грамотност** – компетентност за създаване, разбиране, тълкуване и критическа оценка на писмена информация (свързва се с компетентности, които се очаква да развиват и демонстрират лицата в рамките на обучението си за придобиване на средно образование и на по-висока образователна степен).

Независимо от конкретното ѝ проявление, грамотността е с рефлексия върху гражданските и културни компетентности на личността, затова в различните периоди на личностно съзряване се очертават специфични цели и задачи. Макар че очертаният фокус на стратегията е върху постигане на функционална грамотност, конкретните политики предполагат поетапно изграждане на базовата грамотност и надграждането ѝ до мултифункционална.

1.2. Значимост и място на проблема сред европейските и националните приоритети

1.2.1. Европейски контекст

Погрешно е схващането, че ниската грамотност е проблем единствено и само на развиващите се страни. Последните резултати от международно оценяване на учениците PISA – международно проучване за уменията на 15-годишните в областта на четенето, смятането и природните науки, сочат, че всеки пети ученик (или 20 % от учениците) не е функционално грамотен и са необходими изключително целенасочени усилия, ако

държавите от ЕС искат да постигнат целта си, до 2020 г. делът на учениците, които имат проблеми с четенето, смятането и природоматематическите науки, да спадне под 15 %.

Възрастното население в ЕС се нуждае от също толкова спешни мерки. Близко 75 милиона души в ЕС (една трета от работната сила) в момента имат ниски основни или професионални умения и много от тях не разполагат с достатъчно равнище на грамотност, за да се справят с ежедневните изисквания на личния, социалния, и икономическия живот. Според прогнозите до края на това десетилетие делът на работните места, заемани от хора с висока квалификация, ще нарасне от 29 % (2010) на 37 % (2020)². Четенето и писането са умения от фундаментално значение, защото те са основата за всяко по-нататъшно обучение. Тревожният факт, че за много европейски граждани работният пазар е недостъпен и им е трудно да бъдат пълноценни за обществото, тъй като им липсват елементарни умения за четене и писане, очертава риск за постигането на набелязаните в стратегия „Европа 2020“ цели за интелигентен и приобщаващ растеж.

Всичко това предопределя направените препоръки към държавите членки на ЕС да приемат всеобхватни стратегии за ограмотяване, основани на координирано разработване на политики в условията на междуинституционална координация. Стратегията е израз на целенасочената политика на ЕК за насърчаване на грамотността и отразява Заключенията на Съвета по въпросите на грамотността от 26 ноември 2012 г.

1.2.2. Национален контекст

За първи път при преброяването през 2011 г. е включена и категорията „никога не посещавали училище“. По данни на Националния статистически институт (НСИ) броят на тези лица в България е 81.0 хил., или 1.2% от населението на 8 и повече навършени години. Броят на неграмотните лица у нас е 112 778, а относителният им дял от населението на възраст 9 и повече навършени години е 1.5%. При самоопределилите се като българи 0.5% са неграмотни, при турската етническа група - 4.7%, и при ромската - 11.8%. (НСИ, 2011)

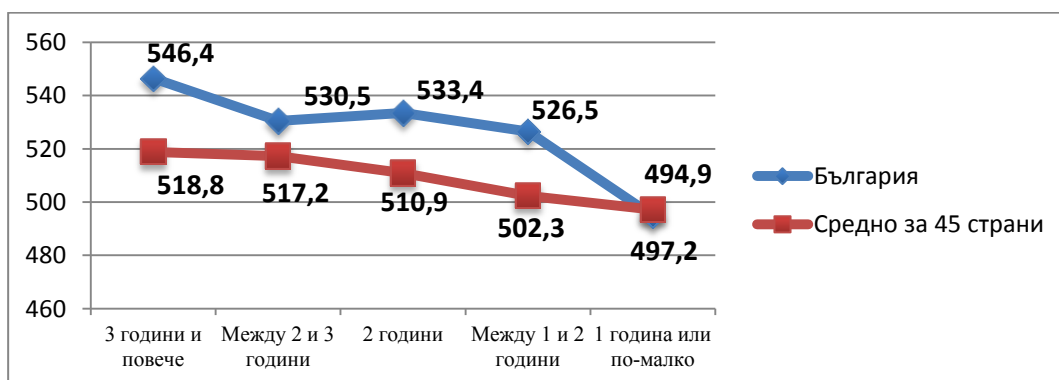
Необхващането в училище обикновено се разглежда свързано с две групи лица – отпаднали от училище преди навършването на 16 години и преждевременно напуснали училище – на възраст между 18 и 24 години, които са с най-много основно образование и извън образователната система. Макар и данните за страната ни за дела на преждевременно напусналите да са на равнището на средните за ЕС (12,5 % за България

² http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/9068_en.pdf

при 12,8 % за ЕС през 2012 г.), са необходими целенасочени политики за достигане на националната цел от 11 % към 2020 г. Процесите на отпадане или преждевременното напускане на училище са в пряка взаимовръзка с придобиването на функционална грамотност, а оттам – и с подобряване на социално-икономическите фактори и в крайна сметка – с икономическия растеж.

Основата обаче се поставя още в детската градина. В проведеното през 2011 година международно изследване на грамотността в областта на четенето PIRLS³ е разгледана зависимостта на постиженията на децата и продължителността на посещение на предучилищна подготовка (ISCED Level 0). Резултатите, представени в графиката долу, ясно показват, че съществува ясно изразена зависимост между постиженията на децата и участието им в предучилищно възпитание и подготовка, която за България е още по-силно изразена. Ето защо са необходими допълнителни усилия за обхващането на децата на възраст от 4 години до постъпването им в първи клас в предучилищната подготовка. (87,8%, 2013 г.)

Графика № 1. *Постигания на учениците от IV клас в PIRLS според участието им в предучилищна подготовка.*

Източник: PIRLS 2011

По данни от международното изследване **PISA** в областта на четенето (2012) 39,4 % от попадналите в извадката български ученици имат резултати под критичното второ равнище (от шест равнища). При сравнение с предходните изследвания – PISA (2006) и PISA (2009), резултатите от последното изследване PISA (2012) потвърждават наличието на положителна тенденцията за страната ни – делът на учениците с резултати под критичния праг плавно спада от 51,1% (2006 г.) на 41% (2009 г.) и на 39,4 % (2012 г.). Въпреки това остава тревожният факт, че страната ни е на „опашката“ в ЕС и е твърде далеч от очакваните 15% средно за ЕС през 2020 г.

³ PIRLS 2011, Алманах с данни на постиженията по четене (претеглен)

Резултатите от другото международно изследване **PIRLS**, насочено към измерване на уменията за четене на 10-годишните (учениците в IV клас), сочат, че страната ни е с 16 резултат от 48 участващи страни от целия свят и постиженията на българските четвъртокласници – 532 т. при среден резултат на участващите страни 500 т., са респектиращи и говорят за високо равнище на качеството на обучението в началния етап.

Това поставя въпроса за пропастта между представянето на 10-годишните и 15-годишните български ученици. Обяснението може да се търси в същността на двете изследвания – PIRLS е ориентирано към измерване на основни умения за възприемане и обработване на информация от различни видове текст, а PISA – към извличане и интерпретация на информация от текст, към тълкуване и осмисляне на съдържанието и формата му. Очевидно нашите ученици във висока степен са постигнали необходимата базова грамотност, но все още критична група от тях не притежават необходимата функционална грамотност. И причините за това не са само и единствено в училище, а са комплексни.

Данните от PISA показват, че върху резултатите на учениците влияние оказва социално-икономическата среда, в частност семейното благосъстояние, а в по-малка степен образователната система. Учениците в държави с по-висок национален доход се представят по-добре.

Професионалният и образователният статут на родителите, притежаваните от семейството културни и образователни ресурси, структурата на семейството, езикът, който се говори в семейството също оказват влияние върху резултатите на учениците.

Няколко са застрашените групи у нас – бедните, при които ниските доходи ограничават възможностите и намаляват мотивацията; билингвите, при които невладеенето на български език е съществена пречка за придобиване на образование; ромите, при които бедността и езикът увеличават преградите в придобиването на образование.

Влиянието на образователната среда у нас обикновено се свързва с различните учебни планове в зависимост от вида на училището и очаквано се очертава тенденцията профилираните гимназии и профилираните паралелки да са със значително по-висок резултат от всички останали.

Както може да се очаква, колкото повече учениците четат за удоволствие в свободното си време, толкова по-високи са техните постижения в училище. Данните на PISA 2009, когато основна изследвана област е четенето, показват, че във всички

държави от проекта през последните години се наблюдава отлив на учениците от четенето и книгата. Например около една трета от учениците (37%) средно в държавите от Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) изобщо не четат за удоволствие. В България тези ученици са с около 10 пункта по-малко – 28%.

За 36% от българските ученици четенето е едно от любимите им хобита; 48% от тях споделят, че с удоволствие посещават книжарници и библиотеки. От друга страна, за всеки пети 15-годишен ученик в България (21%) четенето е загуба на време. Налице е съществена разлика в резултатите на PISA по отношение на четеното за удоволствие за момичетата и момчетата у нас. Момичетата в България, които не четат за удоволствие, са значително по-малко от момчетата: съответно 17% и 38%.

Българските ученици предпочитат да четат списания (62%) и вестници (57%). Значително по-малко са тези, които обичат да четат художествена (34%) и научна (30%) литература. Данните показват, че учениците, които четат разнообразни материали, в това число художествена и научна литература, списания, вестници и др., притежават по-високи читателски умения и постигат устойчиво по-високи резултати.

Върху резултатите на учениците според PISA влияние оказват и стратегиите за учене. С най-добри резултати са прилагащите стратегиите за обобщаване на информация, както и стратегиите за разбиране и припомняне. По-малък принос към резултатите на българските ученици имат стратегиите за контрол и развиващите стратегии (позволяващи на ученика да приложи информацията от текста в други ситуации и по този начин да постигне по-задълбочено разбиране). И накрая съвсем логично се оказва, че стратегиите за запаметяване не само че не помагат, но могат да доведат и до по-нисък резултат.

Според изследване, проведено от Алфа Рисърч и Академична лига за Югоизточна Европа в периода ноември 2009 – юли 2010, подкрепено от МОН, БНТ и Асоциация “Българска книга”, става ясно, че позицията на младите читатели е разколебана и двусмислена: при тях се наблюдава разцепване между практики и норми. Те са недоволни от това, че не четат, но продължават да не четат. Младите не овладяват добре и компетентно сложната културна техника „четене”. Появяват се нови и много различни, все още слабо разпространени читателски практики, свързани с новите електронни медии.

Честота на четене сред учениците

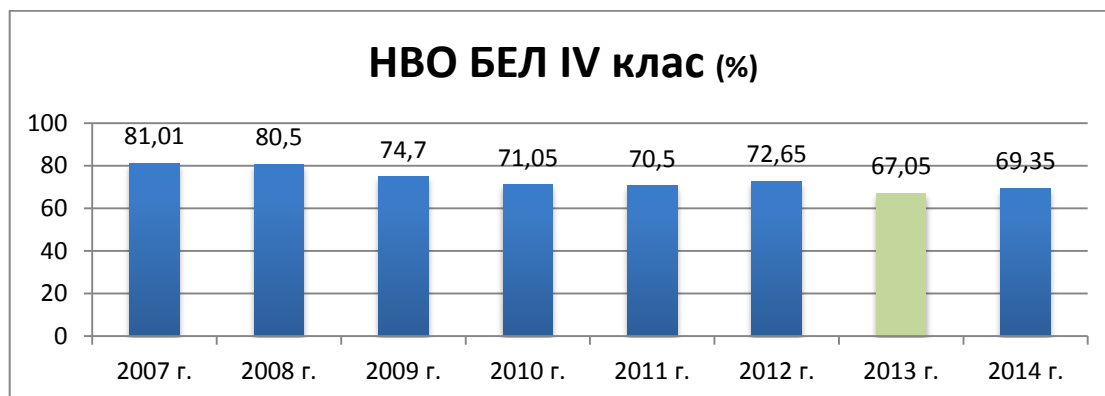
	Честота на четенето на книги сред учащите се		Общо за всички учащи се
	Ученик	Студент	%
Без отговор	32.10 %	22.90 %	27.00 %
Всеки ден	7.10 %	8.60 %	7.90 %
Поне веднъж на седмица	25.00 %	42.90 %	34.90 %
Няколко пъти в годината	17.90 %	14.30 %	15.90 %
По рядко	17.90 %	11.40 %	14.30 %

Четат
книги

Изводите от международните изследвания намират потвърждение и в ежегодните национални външни оценявания в края на IV и на VII клас, както и от държавните зрелостни изпити (ДЗИ) по български език и литература (БЕЛ).

Националното външно оценяване по български език и литература в края на IV клас показва тенденция към намаляване на постижимостта на държавните образователни изисквания (ДОИ) (в %) с годините.

Графика №2. Резултати от националното външно оценяване на учениците от IV клас в периода 2007-2014 г.

Източник: МОН

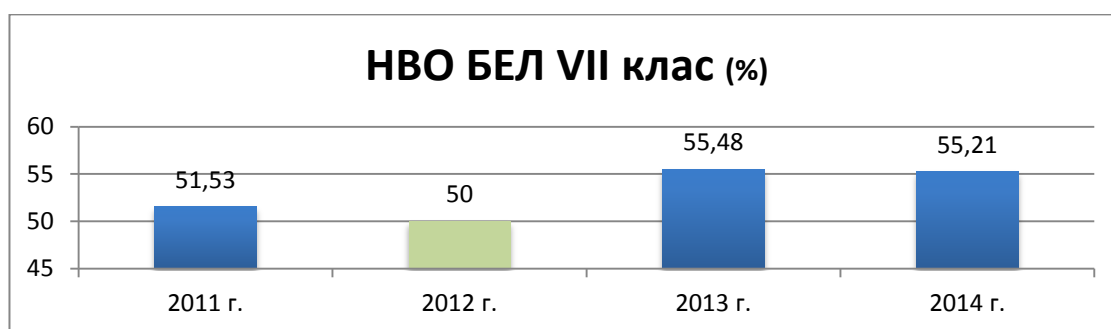
Забележка: Процентът изразява постижимостта на заложените в ДОИ по БЕЛ в края на началния етап компетентности, разглеждана като процентно изражение на получения среден брой точки от максималния

Извън факторите, свързани с прецизиране на формулировките и с включване на все повече отворени въпроси, които провокират мисленето и необходимостта от прилагане на придобитите знания и умения в нова и непозната извънучебна ситуация, несъмнено по-ниските в сравнение с желаните резултати от външното оценяване в IV клас по български език и литература се свързват преди всичко с влиянието на езика, който се

говори в семейството, и показват че много от учениците в българското начално училище имат сериозни затруднения с основните дейности *четене* и *писане*. Фактът, че от общия брой ученици, участвали в оценяването по БЕЛ през учебната 2012/2013 година, за 5,38% не са отчетени данни за покриване на критериите от диктовката, е показателен за наличието на ученици, които не могат да пишат под диктовка и не са ограмотени. Относително големият дял на учениците, които не са отговорили на задачите със свободен отговор, е повлиял на общото представяне на учениците от всички изследвани групи по всички учебни предмети.

Картината се допълва от националното външно оценяване в края на VII клас, насочено към измерване на резултатите от обучението по български език и литература на ниво учебна програма.

Графика №3. Резултати от националното външно оценяване на учениците от VII клас в периода 2011-2014

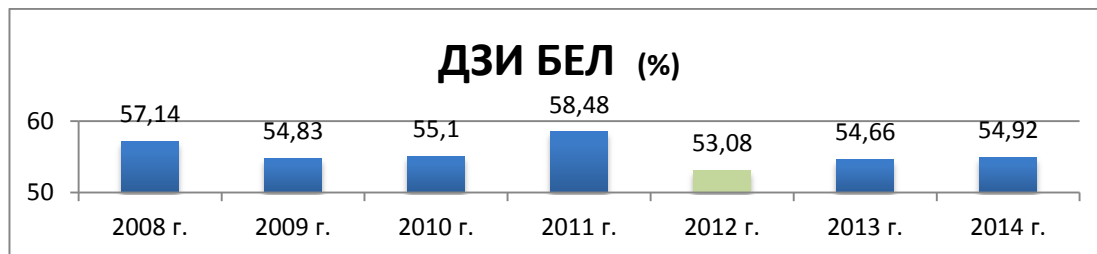
Забележка: Процентът изразява постижимостта на заложените в учебната програма по БЕЛ за VII клас компетентности, разглеждана като процентно изразение на получения среден брой точки от максималния

Източник: МОН

Данните сочат, че резултатите в годините са съпоставими (относително по-ниски резултати се регистрират при промяна на формата и типа на въпросите, напр. при включване на въпроси със свободен отговор и такива, които изискват откриване, обработка и интерпретиране на информация от различни източници), но спрямо началния етап са по-ниски. Несъмнено причините може да се търсят в различните цели, формат и инструментариум (например, измерване на постигането на ДООИ в края на начален етап срещу измерване на постигането на очакваните резултати, заложи в учебната програма за VII клас), както и със спецификата на обучението в двата етапа и възрастовите особености на седмокласниците, но не може да се пренебрегне и фактът, че голяма част от учениците са останали на равнището на компетентности, които се свързват с базовата грамотност и не са развили в достатъчна степен уменията, необходими за функционалната грамотност. Положителна тенденция се отчита във връзка с повишения брой ученици, които работят върху допълнителния модул и създават

текст, но това все още не е достатъчна гаранция, че все повече ученици в края на задължителното си образование ще притежават умения поне на критичното второ ниво по PISA. Аналогични наблюдения могат да се направят и въз основа на резултатите от ДЗИ по БЕЛ.

Графика №4. Резултати от националното външно оценяване на учениците от IV клас в периода 2007-2014 г.

Източник: МОН

Забележка: Процентът изразява постижимостта на заложените в учебно-изпитната програма за ДЗИ по БЕЛ компетентности, разглеждана като процентно изразение на получения среден брой точки от максималния

Резултатите от проведените в седем поредни години държавни зрелостни изпити по български език и литература са относително съизмерими като постижения. Неизменни обаче остават наблюденията, че значително по-успешно зрелостниците се справят с въпросите с избираем отговор, че са по-уверени, когато трябва да използват цитат вместо да напишат отговор със свои думи или да запишат в резюме основното от даден текст. Тревожен е фактът, че малко повече от половината от зрелостниците имат проблеми или с книжовноезиковите норми, или с невъзможността да формулират теза. И макар и с всяка изминала зрелостна сесия техният брой да намалява, все още 28 % от зрелостниците не работят върху задачата, която изисква създаване на текст.

Наблюдаваните тенденции очертават основни дефицити в българското училище, които рефлектират върху уменията за четене и налагат необходимостта от преосмисляне на целите му:

- обучението у нас е ориентирано към запаметяване и възпроизвеждане на информация и не допринася за формиране на умения за четене, разбиране, осмисляне и използване на писмен текст за постигане на конкретни цели;
- обучението не предполага овладяването на метакогнитивни стратегии, т.е. на модели как да се учи, как да се подхожда при решаване на определен проблем и пр.;
- въпреки прилагането на много иновативни подходи в училищата, все още се приоритизира оценяването на количество знания, а не усвоените умения и компетентности.

Не по-малко тревожен проблем е и големият брой възрастни неграмотни или

слабограмотни лица у нас. Включването на лица над 18 години в учене е затруднено от условията на икономическата криза в страната, а от друга страна – икономическите условия рефлектират негативно върху процеса на образование и водят до увеличаване на броя на лицата без образование и без шанс на пазара на труда. Ето защо са необходими ресурси и политики, насочени към овладяването на система от базисни знания и умения, които да гарантират продължаване на образованието и бъдеща професионална реализация.

В търсене на решения, които да доведат до значимо повишаване на уменията по четене на учениците, в последните години бяха предприети редица интегрирани и всеобхватни мерки, като сред тях по-основните са:

Мерки в областта на превенцията

- Разширяване на обхвата на предучилищното възпитание и подготовка с включване на 5-годишните
- Постепенно разширяване на предлагането на целодневна организация на учебния ден
- Предоставяне на допълнителни модули за обучение по български език в детската градина за децата, чийто майчин език не е български

Мерки в областта на интервенцията

- Диагностициране на пропуските и предоставяне на допълнително обучение по български език и литература (НП „С грижа за всеки ученик”) и мониторинг на напредъка
- Повишаване на мотивацията за учене чрез осмисляне на свободното време (проект „Успех”)
- Акцентиране върху функционалната грамотност при националните външни оценявания и държавните зрелостни изпити по БЕЛ чрез включване на въпроси и задачи, които да провокират мисленето и прилагането на наученото в нови и непознати ситуации за решаване на казуси от ежедневието
- Провеждане на интердисциплинарни състезания и олимпиади (например олимпиадата „Знам и мога”) и национални инициативи (например „Бъди грамотен”, „Малкото голямо четене”)
- Усъвършенстване на стандартите и учебните програми (ОП РЧР „Повишаване на качеството на общото образование”) с акцент върху придобиването на ключови компетентности и повишаване на функционалната грамотност.

Мерки в областта на компенсацията

- Разработване и прилагане на система за ограмотяване на възрастни (ОП РЧР „Нов шанс за успех”)

Въпреки наличието на многобройни и разнообразни инициативи, насочени към насърчаване на четенето, те са твърде спорадични и все още не са подчинени на единна държавна политика, която да консолидира усилията на всички заинтересовани институции и общности.

Негативните тенденции в областта на грамотността на населението, и в частност на обхванатите в обучение, налагат преосмисляне на предприетите мерки и общи действия за преодоляването им. Силните и слабите страни на националния контекст, свързани с прилагането на стратегическите мерки, както и някои външни и вътрешни възможности и заплахи за изпълнението на документа, са описани в Приложение № 4 SWOT анализ.

2. ВИЗИЯ

Изграждане на общество на знанието, в което грамотността заема централно място за индивидуалното и общественото развитие и служи като основа за интелигентен растеж.

3. ВОДЕЩИ ПРИНЦИПИ ПРИ ИЗПЪЛНЕНИЕ НА СТРАТЕГИЯТА

Изпълнението на стратегията ще бъде в съответствие с принципите на:

- *Партньорство* – възможно най-широко участие на всички институции на национално, регионално, областно и общинско равнище, медии, детски градини, училища, библиотеки, граждански организации и др. Спазването на принципа на партньорство ще допринесе за ефективното изпълнение на стратегията и повишаване на капацитета за развитие на предприетите мерки и дейности.
- *Концентрация* – усилията при изпълнението на стратегията ще бъдат съсредоточени в конкретни области, свързани с насърчаването и развитието на грамотността.
- *Допълняемост* – дейностите, планирани в стратегията, ще бъдат допълвани с инициативи, изпълнявани и финансирани извън планираните в стратегията мерки и

средства. Дейностите в стратегията кореспондират с основни политики, насочени към повишаване на грамотността, очертани в други стратегически документи и национални програми (Приложение № 5).

- *Всеобхватност* – създаване на широка среда, в която ще бъдат създадени условия и реализирани дейности за насърчаване и развитие на грамотността. Благоприятната среда включва дома, детските градини и училищата, библиотеките, медиите, висшите училища и др.

Очертаните принципи като цяло гарантират “базираност на доказани данни” – непрекъснато обогатяване на знанието за процесите и връзка на стратегията с научните изследвания.

4. СТРАТЕГИЧЕСКИ И ОПЕРАТИВНИ ЦЕЛИ

4.1. Стратегическа цел

Постигане на равнище на функционална грамотност, което ще осигури възможност за личностно и обществено развитие и ще спомогне за постигането на интелигентен, приобщаващ и устойчив растеж на икономиката.

4.2. Оперативни цели

4.2.1 Създаване на благоприятна среда

Създаването на благоприятна среда е основна предпоставка за повишаване на интереса и мотивацията за усъвършенстване на уменията. Изграждането на среда, в която грамотността да бъде насърчавана, трябва да обхване всички възрастови групи. В изпълнение на конкретната оперативна цел ще бъдат организирани и провеждани различни инициативи на национално, областно и общинско ниво, свързани с популяризиране на ползите от повишаването на грамотността.

Най-общо предвижданите мерки се свеждат до следните големи групи:

Мярка 1. Привличане на общественото внимание към повишаване на грамотността и популяризиране на четенето

Мярка 2. Подпомагане на родителите за усъвършенстване на техните умения да увличат и да насърчават децата си към четене и към развитие на езикови умения

Мярка 3. Осигуряване на лесен достъп до книги и до други четива

В приложение № 1 към настоящата стратегия са посочени както мерките, така и конкретни примерни инициативи за тяхното осъществяване.

Реализирането на мерките, предвидени за постигането на тази оперативна цел, ще бъде обвързано с конкретни дейности в детските градини и в училищата и в голяма степен ще зависи от активното участие на учителите.

4.2.2. Повишаване на равнището на грамотност

Тази оперативна цел е обвързана с прилагането на конкретни мерки, свързани с повишаване на качеството на обучението и по-конкретно с учебното съдържание. Предвиждането на стимули за ограмотяване както чрез работа със семействата, така и чрез индивидуална работа с децата и учениците, ще съпътстват изпълнението на мерките в оперативната цел.

Предвижданите мерки оформят следните големи групи, разгърнати в конкретни примерни инициативи в приложение № 1:

Мярка 1. Оценяване на равнището на грамотност

Мярка 2. Оптимизиране на стандартите за учебно съдържание и на учебните програми

Мярка 3. Квалификация на учителите

Базовата подготовка и продължаващата квалификация са един от основните инструменти за подобряване на качеството на образованието и е свързан с усъвършенстване на придобитите компетентности на учителите за повишаване равнището на грамотността и диагностика на трудности при четенето. За постигането на целите на тази стратегия се предвижда в квалификационните дейности да бъдат включени детски и начални учители, както и учители по всички учебни предмети от всички етапи на образование.

4.2.3. Увеличаване на участието и приобщаването

Постигането на тази цел ще бъде обвързано с преодоляването на:

- социално-икономическата неравнопоставеност чрез предоставяне на социални пакети за повишаване на обхвата в предучилищно възпитание и подготовка, за задържане в училище и за грижи в ранна детска възраст;
- езиковите бариери чрез предоставяне на обучение по български език и усъвършенстване на уменията за четене и писане на мигранти и на хора с различен майчин език;

- дигиталната пропаст чрез развитие на умения за четене от електронен носител.

Осъществяването на тази оперативна цел включва следните мерки:

Мярка 1. Преодоляване на социално-икономическата неравнопоставеност

Мярка 2. Преодоляване на неравнопоставеността при билингвите

Мярка 3. Преодоляване на дигиталната пропаст

Приложение № 1 към настоящата стратегия представя конкретни примерни инициативи за осъществяването на предвидените мерки.

5. ПОЛИТИКИ ЗА НАСЪРЧАВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА ГРАМОТНОСТТА

Осъществяването на последователни стъпки от ранното детство до края на основната степен на образование е гарант за придобиване на необходимата функционална грамотност.

5.1. Политики при малките деца

Ранната детска възраст, за периода от раждането до шестгодишна възраст, е от изключителна важност за натрупване на знания, умения и нагласи, които оказват влияние върху ученето в училище. Ранните преживявания, които подкрепят развитието на комуникационните умения на децата (като тяхната осведоменост за вербална и невербална комуникация; познаване на звук, модел, ритъм и повторение; символи и пр.), играят ключова роля в развитието на умения за четене и писане.

От ключово значение в предучилищната възраст е **езиковото развитие** и връзката му с обучението в училище. Езиковото развитие на детето е умение, което е предвестник на уменията му за критично мислене и се появява още през първите години от живота. Езикът не се появява внезапно на някоя предварително определена възраст и по предварително определен начин, а по-скоро се проявява, след като детето е било ангажирано в интерактивни отношения като споделяне, искане, имитиране, игра, наименоване и описание. **Индивидуалните различия** между вербалните умения на децата продължават до деветата година. Разликите в речника на децата в ранна детска възраст с течение на времето се задълбочават и влияят върху подготвеността и успеха в училище, а на по-късен етап и върху професионалната реализация.

Отчитайки ключовата роля на предучилищната възраст на децата за насърчаване на грамотността, се предвижда изпълнението на мерки, свързани с осигуряването на висококачествена предучилищна подготовка.

В Заключението на Съвета на Европа относно образованието и грижите в ранна детска възраст *Да осигурим на всички деца най-добрия старт в живота за утрешния свят* (2011/С 175/03) се отчита, че **висококачественото образование и грижите в ранна детска възраст** са много ползотворни в краткосрочен и дългосрочен план както за отделната личност, така и за обществото в по-широк смисъл. Обучението и грижите в ранна детска възраст допълват централната роля на семейството и полагат основите, на

които се градят изучаването на чужди езици, успешното учене през целия живот, социалната интеграция, личното развитие и пригодността за заетост. Ако през годините, определящи изграждането на детето, са положени солидни основи, ученето на по-късен етап е по-ефективно и е по-вероятно да продължи през целия живот, като по този начин се увеличава равнопоставеността по отношение на учебните резултати и се намалява цената, която би платило обществото под формата на нереализиран талант и публични разходи за социалната система, системата на здравеопазването и дори правосъдието. Ето защо предприемането на мерки за повишаване на мотивацията за учене и за насърчаване на интереса към четенето още от ранна детска възраст ще допринесе за постигане на стратегическата цел.

Предприемането на мерки за повишаване качеството на предучилищното възпитание и подготовка са благотворни за всички деца и най-вече за тези в неравностойно социално-икономическо положение, за децата на мигрантите, за децата от ромски произход или със специални образователни потребности. Като допринасят за преодоляване на разликите в уменията и съдействат за когнитивното, езиковото, социалното и емоционалното развитие, образованието и грижите в ранна детска възраст спомагат да се прекъсне порочният кръг на ниски постижения и загуба на интерес.

За подобряване на обхвата в предучилищното възпитание и подготовка, както и за осигуряване на неговото качество, е необходимо да се обърне сериозно внимание на **привличането на семейството** като активен участник в предучилищната подготовка чрез прилагане на цялостен подход за тясно сътрудничество между дома и образователните институции. В тази връзка е важно да бъде осигурена **подкрепа на родителите в качеството им на основни възпитатели** на децата, като се постави акцент върху значимостта на възможностите, които предоставя предучилищната подготовка и образованието като цяло, както и върху важността обучението да започва от ранна възраст.

Една от слабостите на системата на предучилищното възпитание и подготовка е липсата на механизъм за измерване на постиженията на децата, но не само измерването на когнитивни, но и на некогнитивни умения, за определяне на готовността на децата за училище. Осигуряването на инструментариум за диагностика на училищната готовност, особено в областта на езиковото развитие, има за своя основна цел да служи на учителите за осигуряване на адекватни мерки за подкрепа на всяко дете. Ранното **установяване на езикови и обучителни затруднения** ще допринесе не само за оказване на по-ефективна подкрепа от учителите за справяне с всички затруднения при четене и

писане, но и за осигуряване на плавен преход между предучилищната възраст и началното училище.

За постигане на целите на настоящата стратегия е необходимо да бъде оказана и подкрепа на професионализма на персонала, зает в предучилищното възпитание и подготовка. Акцент в тази подкрепа е необходимо да бъде поставен към преодоляване на поставените по-горе предизвикателства, свързани с работата със семействата, както и за извършване на диагностика на училищната готовност.

5.2. Политики при децата в началната училищна възраст

По време на началния етап се постига начална грамотност и се полагат основите за придобиване на функционална грамотност. Периодът на началното огромотяване в I клас завършва с придобиването на началната грамотност, която се надгражда във II и в III клас, за да намери израз в края на IV клас в придобиване на ключови за целия образователен процес умения за четене, писане и разбиране на текст. Изгражда се *базовата грамотност* като необходима предпоставка за функционалната грамотност.

Съвременното начално огромотяване не се ограничава с формирането на техниките за четене и писане, а решава далеч по-амбициозни задачи, свързани с общуването в различните сфери от детския живот.

Изграждането на механизмите на четене и писане изисква не само време, но и адекватна подкрепа на всяко дете според индивидуалните му потребности. **Индивидуализацията и диференциацията в обучението** са същностни характеристики на началното училище, които намират израз при използваните стратегии на преподаване и на огромотяване. Чрез индивидуална подкрепа на учениците, които имат трудности при четене, се осигурява превенция на проблема за трайното им изоставане по всички учебни предмети. Конкретна педагогическа подкрепа относно правилната употреба на езика, осигуряваща резултатно участие в учебната дейност и в различни сфери на детския живот, е необходима да децата, за които българският език не е майчин език (децата – билингви) или е чужд език (децата – мигранти, бежанци).

Идентифицирането на причините за съществуващите говорни проблеми при някои деца е необходимо условие за преодоляването на трудностите им при формиране на четивната техника. Адекватната професионална подкрепа на децата при четене през първите години на училищното образование е основен фактор за успешна учебна дейност и позитивно отношение към книгата.

Възможностите за индивидуална и диференцирана работа се откриват както в рамките на учебния процес по български език и литература, така и чрез избираемата

подготовка или допълнителна работа, провеждана под формата на консултации по време на образователния процес и извън него.

Поставянето на детето в центъра на образователния процес променя посоката на педагогическото взаимодействие от езика, изучаван от ученика, към ученика, изучаващ езика. Този нов аспект на обучението по български език и литература е обвързан с непрекъснатото **повишаване на квалификацията на началните учители**, които трябва да притежават не само знания за теоретичните основи на ограмотяването, но и набор от компетентности, свързани със съвременните аспекти на четенето, вкл. четенето от електронен носител.

Дейностите за **създаване и поддържане на мотивация за четене**, разбирано преди всичко като начин за общуване в разнообразни житейски ситуации, са от изключителна важност за постигането на начална грамотност. Те следва да подпомагат реализирането на съвременните стандарти и учебни програми, основани на разбирането, че умението да се работи с текст е водещо умение спрямо всички останали умения, ключови за съвременната икономика. Създаването и поддържането на мотивацията за четене е неизменно свързана и с наличието на библиотеки и места за четене. Обогащаването им с нови заглавия е задача, чието решаване изисква съвместни усилия и съобразяване с читателските интереси и потребности на конкретната възрастова група.

След периода на началното ограмотяване насърчаването на мотивацията за четене следва да включва и насърчаване на **четенето от електронен носител**. Създаване на цифровите библиотеки благоприятства включване на цифровите форми на учене в училищни условия и вкъщи. Съвременните реалности, в които цифрови устройства са неотменна част от детския живот, налагат училищните политики да отчитат предимствата им, свързани с намаляване на възрастта за първата среща на детето с азбуката чрез компютърната игра и с бързия достъп до информация чрез интернет. Търсенето на иновативни пътища за осъвременяване на образователния процес включва замяна на традиционните условия за учене чрез хартиени материали с електронни учебни материали и с **интегриране на информационните технологии в образователния процес**. За използването на текстове и материали, които да са алтернатива на традиционните средства за обучение, от изключителна важност е подборът на софтуерното средство за работа в часа. Очакванията са свързани с позитивна промяна в отношението на учители и ученици към ролята на ИКТ в учебния процес и развиване на способността на учениците за творчество, самостоятелност и интегриран подход към ученето. Началното училище има потенциал за пълноценно

използване на електронните медии в преподаването, но в същото време е необходим отговор на редица въпроси, свързани с това кога да започне четене от електронен носител, как да се управлява огромното количество информация и пр.

Приемствеността между детската градина и училището благоприятства успешната адаптация на детето в I клас и по-лесното преодоляване на кризата на седмата година в психологическото му развитие. Тя предполага тясно взаимодействие между учителите от детската градина и от началното училище както в организационен, така и в методически аспект.

За някои ученици, които работят по индивидуални програми за развитие, не е постигната необходимата степен на грамотност в края на IV клас и е необходимо **учителите от началния и от прогимназиалния етап да се обединят около необходимия обем от знания и умения**, които да бъдат усвоени в началния етап и които са необходими за по-нататъшно обучение. Дори да няма значителни различия в нивото на уменията, придобити от 10-годишните ученици, е необходима добре обмислена и целенасочена работа в прогимназиалния етап за развитие на уменията, които все още не са усъвършенствани.

Безспорен е фактът, че началните учители притежават необходимите практически и теоретични знания за ограмотяване на учениците и за своевременното установяване на трудности при четене. Когато обаче в класа има ученик с трудности в четенето, е необходимо да бъде потърсено съдействието на компетентен специалист и да се осъществи екипна работа за преодоляването им извън часа по български език и литература. Това на практика изисква **осигуряване на квалификация на всички учители в областта на съвременните методи на преподаване и на диагностика на четенето.**

В периода на началната училищна възраст децата проявяват интерес към книгите и обичат да четат. Дали този интерес ще остане траен или постепенно ще угасне зависи както от училището, така и от семейната среда. Понякога родителите прехвърлят отговорностите, свързани с ученето и развитието на децата, изцяло към училището. За поддържането на интереса към четенето за удоволствие обаче огромна роля играят **семейните навици в общуването с книгите**. Дори семействата, които не могат да отделят достатъчно време и средства за закупуване на материали за четене (списания и книги) за домашната библиотека, може да стимулират интереса към книгата чрез ползване на книгите от обществените библиотеки и четене вкъщи. Училището има методическия потенциал да подкрепи родителите при реализиране на тези дейности и да

осъществи посредническа роля между тях и останалите културни институции, предлагащи възможности за насърчаване на четенето.

Някои от родителите имат амбицията детето да чете, преди да са създадени необходимите предпоставки за това. Без да отрича необходимостта от родителска подкрепа на детето в процеса на ограмотяване, **училището трябва да приобщава семейството към задачите на училищното обучение** и да отвори вратите на класната стая за общи дейности и съвместно търсене на пътищата за преодоляване на трудностите при четене.

5.3. Политики при юношите

Ключов период от развитието е юношеството и обучението през него е много важно, защото е свързано с придобиването на функционална компетентност, гарантираща създаването на основи за успешно справяне в различна социална среда – в дома, в училището, в професионалната общност.

Придобиването на функционална компетентност в прогимназиалния и в гимназиалния етап трябва да бъде ангажимент не само на учителите по български език и литература, но и на учителите по всички учебни предмети. Четенето и слушането на текстове, говоренето и писането следва да са във фокуса на внимание във всеки учебен час, като за целта се оптимизират стандартите за учебно съдържание и учебните програми и се квалифицират всички учители в придобиването на съответните умения.

Учителите по всички учебни предмети трябва да преосмислят подходите, средствата и методите на обучение. **Комуникативният подход в обучението** трябва да стане водещ не само по български език и литература и учителят да работи така, че да е в съзвучие със съвременното разбиране на грамотността въобще и на четивната грамотност в частност. Текстът трябва да се превърне в обект, „потопен” в житейски контекст, а задачите върху него да предполагат оценка в каква степен юношите са способни да се справят в реални житейски ситуации.

Усвояването на учебното съдържание трябва да бъде улеснено и обогатено чрез осигуряване на разнообразни, атрактивни, близки до светоусещането на съвременните юноши печатни и електронни материали. По този начин учениците ще бъдат мотивирани и въввлечени в учебния процес, от една страна, а придобиването на конкретните знания и умения за работа с различни по вид текстове ще се случва със средствата на съвременните технологии. За координирането на различни инициативи, насочени към стимулиране на четенето на национално, областно и локално ниво, допринасят възможностите на електронните образователни портали, в които се концентрират

информационни източници за различни възрастови групи. Изключително благодатна е тяхната роля за обмен на добри инициативи и училищни практики.

Интегрирането на информационните технологии в образователния процес изисква използване на нови софтуерни решения с подчертана образователна стойност.

Приемствеността между началния и прогимназиалния етап създава условия за успешната адаптация на юношите и за по-лесното преодоляване на промените по отношение на учители, учебни предмети, изисквания, очаквания от тях. Всичко това би могло да се случи само с тясно взаимодействие между учителите от двата етапа в организационен и в методически аспект, особено в V клас. Необходима е добре обмислена и целенасочена работа в прогимназиалния етап за развиване на уменията, които все още не са усъвършенствани. Преодоляването на погрешното убеждение, че грамотността на учениците трябва да бъде завършена до края на началния етап, предполага прилагане от страна на прогимназиалните учители на индивидуален подход към всеки юноша.

Провежданите периодично стандартизирани външно и вътрешното оценяване следва да дават ясна картина за постиженията на учениците и за нуждите от оптимизирането на методите на обучение, от осъвременяване на образователната среда. Оценяването следва да се съобразява както със спецификите на конкретния учебен предмет и на класа, така и с очакваните резултати в края на всеки етап, от една страна, а от друга – с наложените се международни оценявания.

Сътрудничеството между училището и работодателите следва да бъде водено от необходимостта за създаване на трайни убеждения у учениците, че равнището на грамотност е пряко обвързано с успешната социална и професионална реализация. Насърчаването на грамотността и от бъдещите работодатели ще бъде един от стимулите за по-активно и отговорно отношение към придобиването на функционална и на комплексна грамотност.

Всеизвестно е, че семейната среда е от изключително значение за развиването на потенциала на юношите. Затова училището трябва да подаде ръка на родителите за привличането им в процеса на учене и за повишаване на функционалната грамотност на техните деца. Необходимо е да се пренасочи вниманието на родителите – от това **какво се учи** към това **как се учи** и **какво се постига**, т.е. да се стимулира родителският интерес към очакваните резултати от обучението.

5.4. Политики при възрастните

Грамотността на възрастните е един от значимите фактори за развитие на всяка

нация и затова при измерване на човешкото развитие тя е основен индекс, показателен за това колко възрастни могат да четат и пишат.

Въпреки нарастващата в света безработица поради липса на съвременни работни умения у значима част от населението, все още е незадоволително участието на неграмотните и слабограмотни възрастни в обучение. Те често имат проблеми с основни умения, които са от ключово значение за успешната интеграция в днешните общества. Ето защо от първостепенна важност са осигуряването на достъп до висококачествени и достъпни **курсове за ограмотяване** на възрастни и на подходяща среда за компенсиране на проблемите в грамотността – на работното място и извън него.

При възрастните потенциални обучаеми наличният учебен опит е твърде различен. При някои той липсва изцяло и затова обучението им следва да започне с усвояване на механизмите на четене и писане и с алгоритмите за смятане. При други, които са напуснали рано училище и са загубили уменията си за четене, писане и смятане, той следва да бъде възстановен и надграждан. Спецификата на процеса на ограмотяване на възрастни предполага **използване на форми, методи и средства, различни от тези за ограмотяване на децата**. Тя предполага специално внимание върху подбора на учебното съдържание и върху начините на оценяване, за да се отчитат наличния индивидуален жизнен или професионален опит на обучаемите и да се подпомага мотивацията им за учене през целия живот.

Понятието *ограмотяване на възрастни* освен изискванията за четене, писане и смятане включва компетентности, необходими за реализацията на съвременния човек. В този смисъл езиковата грамотност следва да бъде обвързана с развитието на умения в областта на ИКТ и да предполага използването на нови технологии в обучението за възрастни.

Разработването и прилагането на подходящи политики за стимулиране на грамотността сред възрастните изисква да се **събират и използват данни** на училищно, регионално и национално ниво, които да позволяват проучване на потребностите от ограмотяване на възрастни и възможностите за реализацията им.

От методическата подготовка и от адекватното въздействие на учителя ще зависи преодоляването на слабостите, свързани с психологическите и дидактическите аспекти на процеса на ограмотяване на възрастни. От умението му да прилага педагогическите технологии, адекватни на опита на възрастните обучаеми, зависи резултатът от ограмотяването.

Възрастните обучаеми полагат целенасочени усилия да се учат, когато са

осъзнали за себе си ползата от това. Ето защо провеждането на **информационни кампании** за включване на неграмотни и слабограмотни лица в обучение следва да се основава на зачитането и признаването на техния опит и техните ценности, като част от значимото за тях познание, и на ориентацията им към учене като „ориентация към живота“. Преодоляването на стереотипите и предразсъдъците на етнокултурната среда предполага доброто им познаване и постоянна комуникация между училищната общност и обучаемия, включително и чрез посредник.

За повишаване на самочувствието и мотивацията на възрастните за учене и за повишаване на грамотността им от съществено значение е развитието на системата за признаване и **валидиране на неформалното обучение и самостоятелното учене**. Промяната на статуса на възрастния обучаем и връщането му към каузата “грамотност” предполага по-широки възможности за предлагане на форми на обучение, които да съответстват на интересите и възможностите на трудовозаетите хора – вечерно обучение, дистанционно обучение и пр.

6. ПАРТНЬОРИ

Основен двигател на изпълнението на тази стратегия са учителите, макар че насърчаването и развитието на грамотността не е задача само на училището и проблемите, свързани с грамотността, не може да се решат само и единствено чрез административни инициативи на Министерството на образованието и науката. За постигането на успех са необходими интегрирани политики, които да въвличат всички заинтересовани страни, т.е. цялото общество. И още нещо – това значи, че инициативата, а и отговорността за действия се носи не само от изпълнителната власт, а от широк кръг потенциални партньори.

По-долу са предложени някои примерни дейности, обвързани с потенциални изпълнители:

<i>Основни потенциални партньори</i>	<i>Малките деца</i>	<i>Началното училище</i>	<i>Юношите</i>	<i>Възрастните</i>
Издатели	Възрастово ориентирани мотивиращи четенето хартиени/електронни материали			
	Пътеводители за родителите			

	Книги и материали за незрящите			
АЗ/Социалните работници	Мотивират социално слабите семейства и хората в риск да четат вкъщи			Мотивира възрастните неграмотни да участват в обучение
Родители	Четат на децата всеки ден поне по 15 минути	Подкрепят и поощряват самостоятелното четене	Превръщат четенето в социална активност, като въвличат децата си в споделяне и дискусии	
	Осигуряват среда за четене – книги, списания и т.н.			
Медии	Създават и подкрепят културата за четене чрез рекламни клипове, предавания, ориентирани към различните възрастови групи (развлекателни, образователни)			
НПО	Организируют информационни кампании сред родителите за насърчаване на четенето у дома	Развиват инициативи, насочени към грамотността	Повишават информираността и мотивацията на възрастните да се справят с неграмотността, предоставят съвети и информационни материали	
ИТ сектор	Разработват образователни игри и ТВ програми за развитие на речта и грамотността		Превръщат цифровата среда в среда за насърчаване на четенето и грамотността	

Бизнес сектор			Кооперират се с училищата, обучаващи възрастни, с цел да покажат на обучаемите употребата на четивната грамотност в ежедневието	Инвестират в обучение за повишаване на нивото на грамотността на работещите, доколкото това се явява фактор за намаляване на текучеството и повишаване на производителността
Психолози, логопеди и др.	Осъществяват ранна намеса за диагностика на обучителни трудности и езикови затруднения	Осъществяват мерки по интервенция и компенсация на трудности, свързани с четенето		
Медицински специалисти	Проверяват слуха на децата с цел да уловят възможни бариери за развитие на грамотността в областта на четенето			

Работници в читалища и библиотеки	Реализират програми за ранно детско четене	Осигуряват среда за четене, подпомагат образователния процес с допълнителна литература, провеждат състезателни инициативи за насърчаване на четенето	Стимулират четенето чрез подходящи за възрастта форми. Създават интерес към изучаваните предмети; обособяване на пространства за информация, четене и общуване между ученици, учители и родители	Осигуряват среда за четене, достъп до обществена информация и пространство за социални контакти и културен живот. Провеждат обучения по информационна и цифрова грамотност
Студенти в хуманитарните специалности и в областта на сценичните изкуства	Организируют кампании за насърчаване на четенето – четат на децата в детските градини и на учениците в началното училище			
Изследователи и учени	Съдействат за изграждане на научно обосновани критерии за измерване на видовете грамотност и за създаване на методики и инструменти за прилагането им			
Висши училища	Подпомагат ефективната квалификационна дейност на учителите			
Известни личности	Участват в различни инициативи за изпълнение на стратегията на национално, на регионално и на училищно равнище			

7. ФИНАНСИРАНЕ НА СТРАТЕГИЯТА

Финансирането на Националната стратегия ще се осъществява в рамките на средствата, планирани по бюджетите на отговорните институции чрез Държавния

бюджет за съответната година, със средства по Национални програми за развитие на средното образование, от Европейските фондове, както и чрез дарения, спонсорство и други източници. Бюджетът и източниците на финансиране ще бъдат включени в Плана за изпълнение на стратегията по т. 9.2.

Допълнителни средства за финансиране на конкретни дейности за изпълнение на стратегията ще бъдат осигурявани от общинските бюджети, както и от бюджетите на съответните институции, включени като партньори. Тези средства ще бъдат планирани в зависимост от ежегодните дейности, които ще се изпълняват от общините, училищата и детските градини.

За изпълнението на инициативи, свързани с участието на партньори, могат да бъдат сключвани споразумения за определяне на конкретните ангажименти на страните, както и за тяхното финансиране.

8. ИНДИКАТОРИ ЗА ИЗМЕРВАНЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ИЗПЪЛНЕНИЕТО

- 90 % от децата на възраст от 4 години до постъпването им в първи клас да бъдат обхванати в предучилищно възпитание и подготовка
- 80% от децата в края на задължителната подготовка за училище да достигат училищна готовност
- Достигане на 80 % постижимост на държавните образователни изисквания за учебно съдържание по български език и литература в началния етап, измерена чрез националното външно оценяване в края на IV клас до 2020 г.
- Достигане на 65 % постижимост на очакваните резултати от обучението по български език и литература, измерена чрез националното външно оценяване в края на VII клас
- Намален дял на 15-годишните ученици с постижения под критичния праг PISA до 30 %
- Достигане на 60 % постижимост на очакваните резултати от обучението по български език и литература, измерена чрез държавните зрелостни изпити по български език и литература
- 80 % от включените в курсове за ограмотяване и за усвояване на учебно съдържание от класовете в прогимназиалния етап възрастни да са завършили успешно обучението си

9. ПЛАНИРАНЕ, НАБЛЮДЕНИЕ, ОТЧИТАНЕ И ОЦЕНКА НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА СТРАТЕГИЯТА

9.1. Координационен механизъм

За целите на ефективното изпълнение на Стратегията се създава координационен механизъм, обединяващ усилията на всички партньори, включени в изпълнението на планираните мерки. Механизмът има за цел подобряване управлението на информацията и осигуряване на оптимални условия за планиране и отчитане на изпълнението на стратегията. Координационният механизъм ще бъде създаден от Министерството на образованието и науката, което е естествен координационен център за реализиране на политиките, свързани с повишаването и насърчаването на грамотността.

Създаването на координационния механизъм има за цел да гарантира участието на възможно най-широк кръг заинтересовани страни при проследяване изпълнението на дейности, оценяване на планове за изпълнение на Стратегията, оценяване на постигнатите резултати, обсъждане на междинния и окончателния отчети, разработване и отправяне на предложения за промени в планираните дейности.

Механизмът ще изпълнява своите функции, които ще са свързани с подобряване на управлението на информацията и преодоляване на трудностите при обобщаването на съществуващите и събираните данни за дейностите за насърчаване и повишване на грамотността.

9.2. План за изпълнение на стратегията и отчитане

За изпълнение на стратегията се изготвят:

- национален план;
- регионални и общински планове;
- училищни планове.

Националният план се разработва за две календарни години и се приема от Министерския съвет. Първият план за изпълнение на стратегията се приема до края на месец април 2015. В него се планират дейностите за 2015 и 2016 година. Дейностите, изпълнени през 2014 година в съответствие с планираните в Стратегията мерки, ще бъдат включени в първия отчет за изпълнение на стратегията.

В съответствие с националния план се разработват и одобряват регионални и общински планове. Регионалните планове се одобряват от началника на съответния регионален инспекторат по образованието (РИО), а общинските – от кмета на съответната община. Неразделна част от плана е финансовият план за неговото

изпълнение. Регионалните и общинските планове се приемат в едномесечен срок от датата на приемане на националния план.

Координирано с общините, училищата ежегодно разработват и отчитат изпълнението на училищния план за насърчаване и повишаване на грамотността, който е неразделна част от документацията на училището.

Изпълнението на Стратегията се отчита с един междинен и с един окончателен отчет пред Министерския съвет. Отчетът се изготвя с участието на всички партньори и се внася за одобрение от министъра на образованието и науката. Междинният отчет се внася до края на 2018 година, а окончателният отчет – до 30 юни 2021 година.

Регионалните и общинските планове се отчитат ежегодно. Регионалните инспекторати по образованието обобщават и предоставят в МОН като част от годишния анализ на дейността в региона ежегодните отчети на общинските и училищните планове за насърчаване и повишаване на грамотността и анализа на състоянието и напредъка.

Министерството на образованието и науката поддържа информационна система за регионалните, общинските и училищните инициативи за насърчаване и повишаване на грамотността.

9.3. Наблюдение и отчитане

Всяко училище определя целите и осъществява мониторинг за напредъка в постигането на високи, но реалистични цели за подобряване на грамотността. Наблюдението на изпълнението на Стратегията се осъществява на национално равнище от МОН чрез отчитане на националните дейности и обобщаване на регионалните отчети. Ежегоден отчет за изпълнение на Стратегията се представя на министъра на образованието и науката до края на месец април на следващата година.

9.4. Събиране и използване на данни

На национално равнище – чрез информационните системи на НСИ, АДМИН, националните външни оценявания в IV и в VII клас, ДЗИ. Данни ще се събират и чрез партньорите, изпълняващи дейности по стратегията.

На регионално равнище – чрез РИО, общините и партньорите, изпълняващи дейности по стратегията.

Данните ще се използват за измерване на постигане на целите на стратегията, ефективността от изпълнението на мерките, както и достигането на заложените в документа индикатори.

9.5. Оценка на изпълнението на стратегията

Оценката за изпълнението на стратегията има за цел да осигури информация за постигане на целите и ефективността на предприетите мерки. Целта на оценката е да се очертаят най-подходящите решения за бъдещите дейности и да се получи представа за полезността на стратегията.

Основни стъпки в последващата оценка:

- Уточняване на заинтересованите страни
- Дефиниране на предмета на оценката
- Планиране на оценката
- Подбиране на метода на събиране на данни и метода на анализ
- Определяне на формата на констатациите от оценката
- Прилагане на констатациите от оценката

Оценката на въздействието е междинна и последваща и се реализира в рамките на изпълнението на стратегията. След извършване на първата оценка при необходимост ще бъдат предприети промени в планираните мерки или ще бъдат включени нови мерки.

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ

ЮНЕСКО - Организацията на обединените нации за образование, наука и култура

БЕЛ – български език и литература

НВО – национално външно оценяване

ДЗИ – държавни зрелостни изпити

PISA - Programme for International Student Assessment

TIMSS - Trends in International Mathematics and Science Study

PIRLS - Progress in International Reading Literacy Study

PIAAC - Programme for the International Assessment of Adult Competencies

ISCED - International Standard Classification Of Education

ЕС – Европейски съюз

НП – национална програма

НПО – неправителствена организация

ОПРЧР – Оперативна програма “Развитие на човешките ресурси”

РИО – регионален инспекторат по образованието

МОН – Министерство на образованието и науката

ЦКОКУО – Център за контрол и оценка на качеството на училищното образование

МК – Министерство на културата

МИТС – Министерство на информационните технологии и съобщенията

МТСП – Министерство на труда и социалната политика

АБК – Асоциация „Българска книга“

АЗ – Агенция по заетостта

ББИА – Българска библиотечно-информационна асоциация

ПРИЛОЖЕНИЯ

Приложение № 1 Основни дейности за изпълнение на стратегията

Дейност	Срок за изпълнение	Институция и партньори	Период на отчитане
Цел 1. Създаване на благоприятна среда			
Мярка 1. Привличане на общественото внимание към повишаване на грамотността и популяризиране на четенето			
Създаване и реализиране на медиен план	2014	МОН, БНТ, БТВ, НТВ, БНР	годишен
Провеждане на инициативи за подаряване и размяна на детски и юношески книги	ежегодно (месец септември)	МОН, АБК, НПО	годишен
Национален маратон на четенето	ежегодно (месец април)	ББИА, АБК, МОН, РИО	годишен
Организиране на публични четения - „Най-обичам....“ “Любими приказни герои гостуват на най-малките”	ежегодно до 2021 (месец февруари)	МК общини	годишен
Тържествено честване на Международния ден на грамотността - 8 септември	ежегодно	МОН, МК, БНТ, БНР общини	годишен
Организиране и провеждане на Национална седмица на книгата	ежегодно	МОН, МК, АБК	годишен
Организиране и провеждане на кампания за съвместно четене „Деца четат на деца“, „Всички четат“, „Четем заедно“.	ежегодно	МОН, МК, РИО, АБК	годишен
Организиране и провеждане на онлайн игра за четене от електронен носител	ежегодно (месец септември)	МОН, МИТС	годишен

Провеждане на онлайн конкурс/кампания „Книга на годината“ за различни възрастови групи	ежегодно (месец май)	МОН, МК, МИТС, РИО, АБК, медии	годишен
Провеждане на онлайн състезание „България пише“	ежегодно (месец декември)	МОН, МИТС, РИО	годишен
Създаване на електронна страница във връзка с осъществяване на стратегията	2015	МОН, МИТС	годишен
Мярка 2. Подпомагане на родителите за усъвършенстване на техните умения да увличат и да насърчават децата си към четене и към развитие на езикови умения			
Разработване на училищни програми за осъществяване на квалифицирани съвети и на помощ на родителите	ежегодно (месец септември)	РИО, детски градини, училища	годишен
Разработване и утвърждаване на модели на добри практики за съвместна дейност с родители и местна общност в подкрепа на грамотността	ежегодно	РИО общини	годишен
Училищни инициативи в подкрепа на заниманията за четене с родителите - „Клуб на родителите“ / „Отворени врати“	трикратно в рамките на всяка учебна година	РИО, детски градини, училища	годишен
Организиране на информационни срещи с родители за подкрепа на деца и ученици, които имат проблеми в езиковото развитие	ежемесечно в рамките на всяка учебна година	РИО, детски градини, училища общини	годишен
Реализиране на програми за създаване на култура на четене за удоволствие у родители и у ученици	ежегодно	детски градини, училища читалища	годишен
Мярка 3. Осигуряване на лесен достъп до книги и до други четива			
Обогатяване на училищните библиотеки, на библиотеките в класните стаи и в стаите за занимания по интереси	ежегодно	МОН, МК, АБК общини	годишен
Реализиране на програми за регионални партньорства между библиотеки, читалища, музеи и детски градини за насърчаване на четенето.	ежегодно	МОН, МК общини	годишен
Осигуряване на цифрови материали и създаване на цифрови библиотеки	ежегодно	МОН, МИТС общини	годишен

Цел. 2. Повишаване на равнището на грамотност			
Мярка 1. Оценяване на равнището на грамотност			
Определяне на езиковото развитие на децата и ранна превенция на обучителни трудности или затруднения при четене	2014	МОН	годишен
Оценяване на ефективността от посещението на предучилищната подготовка	2017	ЦКОКУО общини	годишен
Провеждане на тестове за установяване на равнището на грамотност	2017	ЦКОКУО	годишен
Осигуряване на слухови, зрителни и говорни тестове за установяване на проблеми при четенето и своевременната им корекция	2016	МОН, МЗ	тригодишен
Разработване на училищни програми за проследяване, оценка и анализ на постигнатите от учениците равнища на грамотност	2016	РИО, училища	годишен
Участие в международни изследвания на грамотността (PIRLS, PISA), както и провеждане на национални изследвания	2017	ЦКОКУО	четиригодишен
Изготвяне на портфолио на учениците от прогимназиалните и гимназиалните класове във връзка с равнището на грамотност	ежегодно в рамките на учебната година	РИО, училища	годишен
Мярка 2. Оптимизиране на стандартите за учебно съдържание и на учебните програми			
Интегриране на функционалната грамотност в стандартите за учебно съдържание и в учебните програми по всички учебни предмети	2016	МОН	еднократно
Създаване на учебни средства, предназначени за обучение на възрастни	2017	МОН ВУ АБК	тригодишен
Мярка 3. Квалификация на учителите			
Провеждане на квалификационни дейности, насочени към съвременните методи на преподаване за повишаване на равнището на грамотността	2017	МОН ВУ	еднократно 2017
Провеждане на квалификационни дейности, насочени към диагностика на обучителни трудности	2017	МОН ВУ	еднократно 2017
Провеждане на квалификационни дейности, насочени към усъвършенстване на уменията за сътрудничество с родители	2017	МОН ВУ	Еднократно 2017

		общини	
Провеждане на квалификация по андрагогия на учители, които ограмотяват възрастни в областта на андрагогията	ежегодно	МОН ВУ	годишен
Цел 3. Увеличаване на участието и приобщаване			
Мярка 1. Преодоляване на социално-икономическата неравнопоставеност			
Осигуряване на достъп до възможности за обучение на лица, които са отпаднали от образователната система	ежегодно	МОН общини	годишен
Осигуряване на безплатен достъп до обществени библиотеки на социално слаби лица	ежегодно	МК общини	годишен
Подпомагане на достъпа до висококачествени курсове за ограмотяване на възрастни.	ежегодно	АЗ общини	годишен
Подкрепа на работодателите за поощряване на грамотността сред техните служители	ежегодно	МТСП общини	годишен
Мярка 2. Преодоляване на неравнопоставеност при билингвите			
Осигуряване на допълнителна подкрепа за деца, чиито майчин език е различен от българския	ежегодно	МОН	годишен
Предлагане на езикови курсове за родители, които не владеят български език, и за лица, търсещи или получили международна закрила	ежегодно	МОН ДАБ МТСП	годишен
Разработване и прилагане на система за оценяване нивото на владене на български език от лица, чийто майчин език не е българският	2016	МОН	Еднократно 2017
Разработване на училищни програми за съвместна дейност с родители и местна общност в подкрепа на усвояването на българския език	ежегодно (месец септември)	РИО, детски градини, училища	годишен
Мярка 3. Преодоляване на дигиталната пропаст			
Интегриране на ИКТ и включване на четене от електронни носители в образователния процес	2016	МОН	годишен
Осигуряване на подходяща среда за повишаване на уменията за четене от електронни носители в училищните и в обществените библиотеки	ежегодно	ББИА, училища, общини	годишен

PIAAC

PIRLS

обединяват идеи и факти от различни части на текста, за да открият общите теми
разграничават, обединяват и интерпретират информация от различни части на текста, за да се аргументират, да подредят хронологично дадени действия или събития или да определят важноста и значението на определен факт, като използват примери от текста
интерпретират случки и действия, като описват причини, мотиви, чувства и характерни черти на героите, изцяло с опора в текста

намират и разграничават важни действия и детайли в текста, както и информация в сбит текст или комплексна таблица
тълкуват и обобщават случки, характерни черти и действия на героите, описани в различни части на текста
правят заключения, като обясняват връзките между намерения, действия, събития и чувства и ги подкрепят с пример(и) от текста
оценяват съдържанието и елементите на текста, за да направят обобщение, както и значимостта на събития и действия за развитието

ориентират се в текста, използвайки подзаглавия, текстови карети и илюстрации
откриват и възпроизвеждат две или три части от текста, съдържащи определена информация
извличат и посочват ясно открити действия, събития и чувства
намират преки заключения за характеристики, чувства и причини за определени действия на главните герои
тълкуват и обясняват очевидни причини и следствия
разпознават в общи линии езиковите изразни средства и стил

намират и извличат ясно определена подробност
възпроизвеждат определена информация от началото на текста

намират един или повече независими елементи от информация по предварително формулирани критерии
сравняват, противопоставят или аргументират информация и правят несложни изводи
търсят и откриват в цифров текст информация, представена на различни места в текста

четат относително кратки печатни или цифрови прекъснати, непрекъснати или смесени текстове и намират елемент от специфична информация, представена в текста по същия начин, чрез синоним или чрез въпрос

четат кратки текстове по познати теми и намират елемент от специфична информация, представена в текста по същия начин или чрез въпрос
притежават ограничен речников запас
не се изискват знания, свързани с граматиката

правят задълбочен анализ на текст и осмислят информация с непознато съдържание и в нетипичен формат, с подчертано внимание към детайлите.
оценяват съдържанието и формата на текста и осмислят противоречива информация, като си служат с абстрактни категории или непознати идеи
формулират хипотези или оценяват критично сложен текст по непозната тема, като се ръководят от различни критерии и перспективи и използват задълбочени познания, които не се съдържат в текста

откриват информация, представена на различни места в текста, а често – без да е очевидна, дадена чрез негативно формулирани твърдения или чрез идеи, противоположни на очакванията
комбинират отделни части от текста, за да определят основната идея, да разберат характера на дадена взаимовръзка или смисъла на дума или фраза
показват задълбочено разбиране на текст с познато съдържание, като разпознават взаимовръзките между елементите на информацията, коментират, сравняват, обясняват, съобразявайки се с няколко критерия

откриват и сравняват информация по предварително формулирани критерии;
определят смисъла на ясно обособена част от текста, дори и когато необходимата информация не е очевидна;
определят основната идея на текста или на отделна част от него;
тълкуват взаимовръзки и правят несложни изводи за причинно-следствени зависимости;
свързват информация в текста с личния си опит

намират един или повече независими елемента от явно представена информация;
определят основната тема на текст по познат проблем и целта на автора;
направят връзка между информацията в текста и знания, натрупани в ежедневието

откриват ясно посочена и очевидна информация в кратък, несложен текст с познат стил и съдържание, а често необходимата информация е повторена няколко пъти, добавени са изображения или познати символи, обясняващи и илюстриращи съдържанието на текста, и др.
свързват смислово отделни елементи от информация, представени в последователни изречения

Приложение № 2 *Описание на дескрипторите според различните изследвания и връзката им с държавните образователни изисквания*

Приложение № 3. Примери за училищни инициативи за насърчаване на грамотността сред учениците:

- ✓ Изработване на постер-послание към всички ученици: „Десет причини да чета”
- ✓ Класни идейни проекти: „Аз прочетох тази книга. Прочети я и ти”
- ✓ Попълване на ученически лексикон „Любимата ми книга е ...”
- ✓ Изпълнение на проектни задачи относно творчеството и любопитни случки от живота на изучаван творец-поет, писател
- ✓ Изграждане на кът за четене в класната стая “Класна библиотека”
- ✓ Състезание за най-бърз четец „Минута е много” – за малки ученици
- ✓ Седмична петминутка по всеки учебен предмет, посветена на автори или книги, свързани с изучавана тема
- ✓ Състезание на тема: „Да си направим своя книжка”
- ✓ Състезание за четене на книги
- ✓ Училищно състезание „Пътят на книгата”
- ✓ „Очите на книгите” – инициатива за слабовиждащи и слабочуващи деца
- ✓ Пътуващият куфар на приказките и знанията” – съвместна дейност на детските градини и училищата с културно-просветни институции
- ✓ „Мама, татко и аз заедно четем” – четене с родителите
- ✓ „Моята първа среща с книгите в библиотеката” – тържествен ритуал с първокласниците
- ✓ „Четящо влакче” – верижно четене
- ✓ „Деца четат на деца” – ученици-наставници четат на първокласниците или на деца в ДГ
- ✓ Училище за родители: „Как детето да стане приятел с книгата”, „Подарете на детето си книжка”
- ✓ „С любов към книгата” – среща с местни общественици
- ✓ „Любимите книги на известни личности” – среща с местни литературни творци
- ✓ Посещение на театрални постановки, свързани с изучавани произведения

- ✓ Честване на годишнини и юбилеи на писатели
- ✓ Провеждане на урочни занятия в училищната, в читалищната, в регионалната, народната библиотека, както и оказване на подкрепа при регистрацията
- ✓ „С баба приказки разказвам” – вечер на приказката в детските градини
- ✓ „Мама, татко, аз и моята любима книга”
- ✓ „Да върнем децата при книгите” – обогатяване на училищните библиотеки чрез инициативи за подаряване на книга от родители
- ✓ „Пътуваща класна библиотека” - обмен на книги между класовете в училище
- ✓ „Какво ми казва подарената книга” - изразена благодарност към дарителски инициативи
- ✓ Седмица на детската книга - конкурси за най-добър четец и разказвач
- ✓ Викторини на класно и училищно равнище
- ✓ Училищен маратон на четенето
- ✓ Ателие на педагогически инициативи, свързани с четенето

Приложение № 4: SWOT-анализ

Силни страни	Слаби страни
Законови промени, свързани с разширяване на : - обхвата на задължителното предучилищно възпитание и подготовка с включване на 5-годишните - предлагането на целодневна организация на учебния ден Инструменти за допълнителна подкрепа на деца и ученици с майчин език, различен от българския: - допълнителни модули за обучение по български език в детската градина - допълнително обучение по български език и литература през НП “С грижа за всеки ученик” и мониторинг на напредъка Повишаване на мотивацията за учене чрез осмисляне на свободното време (проект „Успех”) Акцентиране върху функционалната грамотност при националните външни оценявания и държавните зрелостни изпити по БЕЛ чрез включване на въпроси и задачи, които да провокират мисленето и прилагането на наученото в нови и непознати ситуации за решаване на казуси от ежедневието Провеждане на интердисциплинарни състезания и олимпиади (например олимпиадата „Знам и мога”) и национални инициативи (например „Бъди грамотен”, „Малкото голямо четене”) Разработване и прилагане на система за ограмотяване на възрастни (ОП РЧР „Нов шанс за успех”) Разнообразни форми за повишаване на квалификацията на учителите, в т.ч. и за работа в мултикултурна среда Интегриране на информационните технологии в образователния процес Семейни навици в общуването с книгите	Бавни ефекти от интервенциите и резултати, видими с натрупване в годините Слаба ангажираност липса на междуинституционален механизъм за въздействие Обучение – все още ориентирано към запаметяване и възпроизвеждане на информация; не допринася за формиране на функционална грамотност Въпреки прилагането на много иновативни подходи все още се приоритизира оценяването на количество знания, а не усвоените умения и компетентности Съществуването на голям брой възрастни неграмотни или слабограмотни лица у нас Липсата на специални курсове при първоначалното обучение на учителите по всички предмети във висшите училища да изграждат компетентности за работа с текстове и да бъдат учители по четене Трудности при поддържане на мотивацията за четене поради възрастови особености Трудният консенсус за целите на образованието и за това, какво да се учи в училище Общуването с книгите не е ценност в редица семейства поради социални, образователни и етнокултурни причини Неосъзната връзка между равнището на грамотност и успешната социална и професионална реализация Непълноценна подкрепата, която често се свежда само до цитиране на “бисери” и данни за неграмотността, без критично оглеждане на собствения пример

	Слаб обществен интерес към това, какво следва да се постига за сметка на това, какво се учи Липсата на система за проследяване на напредъка Липсата на система за валидиране на общообразователни компетентности, в т.ч. и по български език и литература
Възможности	Заплахи
Постигнат обществен консенсус за необходимостта от промяна в подходите, методите и начина на въздействие Наличие на огромен брой инициативи, насочени към повишаване на грамотността Фокус върху проблемите в европейски и световен мащаб Възможности за участие в национални и европейски мрежи, фокусирани върху решаване на проблема Множество регионални, общински и училищни инициативи Ресурси и политики, насочени към овладяването на система от базисни знания и умения, които да гарантират продължаване на образованието и бъдеща професионална реализация Наличието на учители, обучени в адрагогия Наличие на обучени от АЗ мотиватори за включване на лица в ограмотяване	Необходимост от налагане на финансови ограничения, които да възпрепятстват комплексното въздействие на планираните мерки Липса на приемственост и и устойчивост при планирането и реализирането на политиките Липса на мотивация на родителите относно провеждането за ранен скрининг на говорни затруднения, което пречи за преодоляването на трудностите им при формиране на четивната техника